

عنوان مقاله

نویسندگان

نقش عبادت در رشد شخصیت انسان

فرشته احمدی

مقدمه

رشد شخصیت انسان ، همواره به عنوان یکی از دغدغه های فکری و مسیری برای شکوفایی استعدادها و توانایی هایش می باشد ، از این رو بررسی عوامل تاثیر گذار بر رشد شخصیت دارای اهمیت می باشد . در این راستا گر چه بشر امروز قائل به پذیرش معنویت به عنوان عاملی مهم در رشد و سعادت انسان است ، اما هنوز به درک درستی از معنویت نرسیده است. آنچه تا کنون در این زمینه مورد بررسی قرار گرفته مباحثی تحت عنوان نقش تقوا و معنویت در رشد شخصیت انسان است ؛ اما در این مقاله به طور خاص به نقش عبادت در رشد شخصیت پرداخته ایم، چرا که معنویت رایج جهان امروز معنویت بدون عبودیت است .

اگر چه انسان به طور فطری آنچه را که برای رشد و سعادت خویش بدان نیاز دارد، در نهاد خود می یابد؛ اما بر اثر عوامل مختلفی از اصل وحقیقت وجود خود غافل گشته است.از این رو هدف از تحقیق حاضر شناسایی یکی از عواملی است که مانع غفلت انسان از اصل وجود خویش می گردد و عاملی برای رشد شخصیت انسان می باشد.

این موضوع از آن جهت ضروری است که با گسترش دانش بشری در حوزه علوم انسانی و ایجاد مکتب های فکری مختلف ، انسان گاهاً در تشخیص راه درست به بیراهه رفته،لذا نیاز دارد با اصول و مبانی حقیقی برای تشخیص راه صواب از ناصواب آشنا گردد.

آنچه که قصد داریم در این مقاله بدان پاسخ دهیم اینکه عبادت چگونه می تواند بر رشد شخصیت انسان تأثیر گذار باشد ؟ و آیا انسان بدون عبادت و تنها با یک باور و اعتقاد دینی می تواند به رشد حقیقی خود دست یابد؟

آنچه پیشنهاد گردیده اینکه مسائل مربوط به شخصیت و رفتار انسان ، مانند آنچه در روانشناسی امروز وجود دارد به صورت علمی و دقیق از منابع دینی ، مورد پژوهش قرار گیرد. چرا که همانطور که خداوند قرآن را شفاء معرفی کرده است، درمان بسیاری از بیماری های روحی و روانی را می توان در قرآن جست، اما به دلیل آنکه در قرآن مطالب به صورت فرعی و جزئی مطرح نشده و اساساً ساحت قرآن فراتر از محدود کردن در بحث موضوعی و مسائل جزئی است و گاه یک آیه کوتاه پاسخگوی پرسش های گوناگونی است.

یافته ها و نتایج

در این مقاله ،ضمن تعریف مفاهیم عبادت، عبودیت ، شخصیت و شاکله ، به بررسی مواردی چون ؛ جایگاه و اهمیت عبادت در زندگی انسان ، عوامل تأثیر گذار بر شخصیت ، آثار عبادت و ارتباط آن با شخصیت و چگونگی تأثیر عبادت بر شخصیت انسان پرداخته شده است. وراثت ، محیط و اراده ؛ سه عامل تأثیر گذار بر شخصیت است، که اراده مهمترین نقش را در شکل گیری شخصیت انسان به عهده دارد.در جهان بینی الهی، عبادت نمود توحید عملی است، که با تقویت ایمان و اراده عاملی تأثیر گذار بر رشد شخصیت انسان است.

بررسی آثار عبادت و ارتباط آن با شخصیت انسان و اشاره به این آثار در متن تاحدی پاسخگوی سوال اصلی مقاله در خصوص نقش عبادت در رشد شخصیت است . و در تکمله آن با مصداق های عینی در آیات و روایات به چگونگی تأثیر آن بر رشد شخصیت پرداخته است ؛ تحلیل در آیات و روایات در مواردی نظیر : خود شناسی و پرهیز از خود بیگانگی ، اضطراب و افسردگی، احساس خود ارزشمندی و کرامت، از جمله مصداق های تحقیق می باشد.

همچنین نکات کلی در رابطه با سایر عوامل تأثیر گذار بر شخصیت انسان ذکر گردیده است :

- شخصیت انسان در صورتی به کمال خود می رسد که تمام نیازهای روحی انسان به صورت متعادل و متوازن برآورده گردد . انسان دارای نیاز های روحی متعددی است که اگر تنها به یکی از این نیازها بپردازد و نیاز های دیگر را بر آورده نکند دچار عدم تعادل و نا هماهنگی می گردد و نمی تواند به رشد و کمال نهایی برسد . از این رو گر چه عبادت به عنوان عامل مهمی در رشد شخصیت ذکر شد، اما توجه به این نکته ضروری است که اگر انسان تنها به عبادت بپردازد و سایر نیاز های روحی خود را برآورده نسازد قطعاً دچار عدم تعادل و اضطراب می گردد. و رشد شخصیت انسان در گرو رشد هماهنگ و متوازن همه جنبه ها و نیازهای روحی و جسمی انسان است.

- تفاوت های شخصیتی در افراد از حکمت های خداوند است که بدان اشاره شد . از جمله این حکمت ها آزمایش افراد از طریق امکانات و توانایی هایشان است و یا برای پذیرش نقش ها در جامعه و لازمه زندگی اجتماعی است . از این رو بحث تفاوت های شخصیت امری مسلم و بدیهی و جدای از بحث شخصیت و عوامل رشد شخصیت می باشد ؛ که در جای خود قابل بحث است.

- عوامل مختلفی در تشکیل شخصیت انسان نقش دارند و عبادت ، تنها ، عاملی است که می تواند با تقویت اراده و ایمان – که اصلی ترین عامل شکل گیری شخصیت است- عوامل دیگر را تحت الشعاع قرار داده و در دفع موانع رشد شخصیت و تعدیل عوامل سازنده شخصیت به انسان کمک کند؛ اگرچه در جهان بینی الهی علل معنوی به اندازه علل مادی چه بسا بیشتر از آن ایفای نقش می کند ، اما نباید نگاه اغراق گونه بدان داشت و از تأثیر عوامل مادی در این زمینه غافل ماند .

- چه عوامل مثبت و چه عوامل منفی تأثیر گذار بر انسان ، از دیدگاه قرآن باعث نمی شود که شخصیت ، استعدادها و قابلیت های نوعی انسان منسوخ شود و انسان از حالت اختیار به حالت جبر کشیده شود ، چرا که هر گاه انسانی در نتیجه عوامل طبیعی و غیر ارادی و غیر انتخابی مانند عوامل موروثی و ژنتیکی و محیطی ، قدرت انتخاب را از دست بدهد ، در آن صورت تکلیفی متوجه او نخواهد بود

بحث و نتیجه گیری

شخصیت همان رفتاری است که انسان از خود بروز می دهد و بیانگر مضمون و محتوای درون اوست ؛ از این رو نوع نگرش

و بینش در شکل دهی رفتار (شخصیت) اثر گذار است.در جهان بینی الهی ، عبادت نمود عملی توحید است که از طریق آثار خود در شکل گیری و رشد شخصیت انسان تأثیر گذار است.

عوامل بسیاری در شکل گیری شخصیت انسان مؤثرند که مجموعه این عوامل را می توان در سه عامل کلی ، عوامل سرشتی (وراثت) ، عوامل محیطی (انسانی – جغرافیایی) ،عوامل ارادی (مثل خودسازی و تربیت) خلاصه کرد؛ و در این میان اراده نقش اصلی و تعیین کننده را در رشد شخصیت انسان دارد . که عبادت از طریق تقویت ایمان و اراده ، می تواند سایر عوامل را تحت الشعاع قرار داده و عاملی مؤثر در رفع موانع و رشد شخصیت انسان باشد .

حاصل آنکه ، درک درستی از دین تنها در سایه عبادت و بندگی برای انسان حاصل می شود و ایمان بدون عبادت و عبودیت نمی تواند بر رشد شخصیت انسان تأثیر گذار باشد. بنابراین ایمان زمانی تأثیر گذار است که همراه با عبادت باشد و عبادت زمانی تأثیر گذار است که همراه با توجه ، حضور قلب ،خشوع و خضوع و درک حقیقت عبودیت باشد ؛ و حقیقت عبودیت ،

تسلیم محض بودن در برابر خالق هستی است به طوری که خود را فقیر الی الله بداند.

اگر چه عبادت به عنوان پشتوانه محکمی برای التزام به اخلاق و ایمان ،عامل مهمی در شکل گیری شخصیت انسان است ؛ ولی اهمیت این موضوع نباید باعث اغراق در آن گردد و سایر عوامل تأثیر گذار بر شخصیت را نادیده گرفت چرا که عوامل بسیاری در رشد شخصیت انسان تأثیر گذارند و ما در این مقاله به نقش عبادت پرداخته ایم. توجه به این نکته ضروری است که اگر انسان تنها به عبادت بپردازد و سایر نیاز های روحی خود را برآورده نسازد قطعاً دچار عدم تعادل و اضطراب می گردد. و رشد شخصیت انسان در گرو رشد هماهنگ و متوازن همه جنبه ها و نیاز های روحی و جسمی اوست.

روش

پژوهش حاضر به روش علمی- تحلیلی ، سعی بر آن داشته که با تحلیل و تفسیر منابع دینی ، پاسخگوی یکی از نیازها و

مسائل روحی و روانی انسان در عصری گردد که علوم بشری و مکاتب فکری گوناگون ، گاهاً موجب سرگردانی او در دستیابی به

نیاز های درونی اش گردیده است .

در این مقاله به بحث رشد شخصیت از نگاه دین پرداخته و از خلط مباحث نوین علوم انسانی مثل روانشناسی اجتناب شده

است .

منابع

پنابیان ، علیرضا ، نگاهی به رابطه عبد و مولا ، تهران ، بیان معنوی، چاپ پنجم ، ۱۳۹۳.

ترابی ، احمد ، انسان آرمانی در نگاه قرآن ، مجله پژوهش های قرآنی، ۱۳۷۷

حاج اسماعیلی ، محمد رضا ؛فقیهی ،زهرا، شناخت روح و نفس ، فصلنامه اندیشه نوین دینی، ۱۳۸۹.

حسن زاده ، حمید ؛آشنائی ، علی محمد ، بررسی تطبیقی شخصیت در قرآن و روانشناسی، ۱۳۸۸.

سپهری ، محمد ،شخصیت اسلامی ، چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی ، معاونت فرهنگی ، موسسه البلاغ ، ۱۳۷۰ .

طباطبایی ،فاطمه ؛ وکیلی، هادی ، آداب باطنی عبادت و تاثیر آن بر تعالی انسان با تأکید بر آرای امام خمینی،

پژو هشکده امام خمینی ، ۱۳۹۵.

علایی رحمانی، فاطمه ؛ سالاری ،زینب ، تأثیر خانواده، محیط و اراده در شکل گیری شخصیت انسان از منظر امام

علی (ع) ، مجله ش ۵ وزارت علوم ، ۱۳۹۳ .

مازندرانی شفیع ، سید محمد ، سرچشمه های آرامش، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۲.

مرعشی ،سید علی ، بهداشت روانی در قرآن ، نشریه نقد و نظر، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

وطن دوست ، رضا ؛ ایروانی ،جواد ، شخصیت متعادل رفتار معتدل، مشهد ، دانشگاه علوم اسلامی رضوی چاپ

چهارم ، ۱۳۹۰.

